

den van zijn werk over de Belgische politiek en zo tevens een beeld van de naoorlogse ontwikkeling hiervan, gezien door een sociologische bril'.

Wat de historici het meest zal interesseren, is dat beeld van de naoorlogse ontwikkeling van de Belgische politiek. Maar dat beeld is onduidelijk en niet samenhangend. Vier artikelen over deelperioden zijn ongewijzigd afgedrukt, waarbij de hoofdbrok, over de periode 1950-1978, bijna twintig jaar oud is en al geen hoogvlieger was toen hij verscheen in *Twintig eeuwen Vlaanderen*, deel VI.

Het inleidende artikel 'Modellen van machtsverwerving en machtsuitoefening' en de toepassing van die sociologische modellen in de andere bijdragen, zijn voor mij, simpele historicus, heel moeilijk verstaanbaar.

Lode Wils

P. Koedijk, J. Linssen, D. Engelen, ed., *Verspieters voor het vaderland. Nederlandse spionage voor, tijdens en na de Koude Oorlog* (Den Haag: Sdu uitgevers, 1996, 153 blz., f29,90, ISBN 90 12 083818).

De tijdsaanduiding 'voor, tijdens en na de Koude Oorlog' is nogal omslachtig in een ondertitel. De bundel is samengesteld uit bijdragen aan een congres dat in november 1996 georganiseerd werd door de Stichting inlichtingenstudies Nederland. De in 1991 opgerichte stichting richt zich op de stimulering van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs betreffende overheids- en particuliere inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De Nederlandse achterstand op dit gebied in vergelijking met de Angelsaksische landen verdwijnt geleidelijk.

Inlichtingenwerk en spionage zijn volgens redacteur D. Engelen in de inleiding (7-9) altijd een 'fact of life' geweest. 'Te laten zien, dat ook Nederland zich op dit terrein niet afzijdig heeft gehouden, was de bedoeling van dit tweede SISN/NISA-congres en van deze bundel'. Dat Engelen zelf oud-BVD-medewerker is (hetgeen uit zijn dissertatie blijkt), vermeldt de bundel niet.

Twee van de vier artikelen behandelen de controversiële, in 1994 opgeheven Inlichtingendienst buitenland. De beide auteurs geven in hun eerste noot aan dat hun stukken mede gebaseerd zijn op gesprekken met 'diverse bronnen' en 'betrokkenen' in binnen- en buitenland. Belangrijke informatie in de artikelen heeft zodoende geen bronvermelding. De auteurs laten helaas na om deze werkwijze toe te lichten.

Het eerste van deze twee artikelen, 'Hookers and sportscars? De theorie van het inlichtingenwerk' (11-35) van C. Wiebes, behandelt de theorie van de *intelligence cycle*, de ideaaltypische werkwijze van een inlichtingendienst. Deze theorie wordt toegepast op de Nederlandse Inlichtingendienst buitenland. Wiebes schetst een slecht functionerende inlichtingendienst, die niet onder openbare controle stond. Wiebes neemt stelling als hij besluit met een oproep tot meer openheid bij de inlichtingendiensten, waardoor het maatschappelijk draagvlak zou toenemen en ze beter zouden functioneren. Hij betreurt de opheffing van de dienst. De auteur overweegt overigens niet de mogelijkheid dat de werkzaamheden van de Inlichtingendienst buitenland onder een andere naam nog steeds zouden kunnen plaatsvinden.

B. G. J. de Graaff richt zich in 'De Inlichtingendienst buitenland: een overheidsorganisatie als alle andere?' (85-103) op de geschiedenis van de dienst vanaf 1946. De Graaff ziet de Inlichtingendienst buitenland eveneens als een slecht functionerende en weinig democratisch gecontroleerde instantie.

Het grootste artikel, 'De Albrechtgroep: een fenomeen ontleed' door J. W. M. Linssen (37-

83) heeft als enige een afgebakend, niet actueel onderwerp, namelijk de tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland opererende inlichtingengroep 'Albrecht'. Deze succesvolle groep sluisde vanaf 1943 veel militaire informatie door naar de geallieerden. De auteur ziet in de flexibele, niet-hiërarchische organisatie een belangrijke reden voor haar succes.

Het laatste artikel is van A. B. Hoogenboom, 'Particulier gewroet en ongekanaliseerde waakzaamheidsdrang' (105-129). Het behandelt de particuliere inlichtingendiensten sinds de Tweede Wereldoorlog. De auteur wil meer aandacht binnen de inlichtingstudies voor deze particuliere inlichtingendiensten. Een staatsmonopolie op dit terrein heeft in Nederland immers nooit bestaan en het aantal particuliere diensten is de laatste jaren toegenomen. Veel bedrijven houden niet alleen hun werknemers en bezoekers in de gaten, maar ook actiegroepen die kritiek kunnen leveren. Verder zijn er particuliere inlichtingendiensten die voor meerdere bedrijven werken. Voor bedrijven geldt dat informatie de nieuwe vorm van kapitaal is. Bedrijfs-spionage is een serieuze zaak: het kwijtraken of stelen van informatie kan enorme gevolgen hebben. Hoogenboom pretendeert slechts een inventariserend artikel te hebben geschreven, want er zijn nog veel kennisleemten op dit gebied.

Wetenschappelijk onderzoek naar veiligheids- en inlichtingendiensten is toe te juichen. Het is echter van groot belang dat de bronnen bekend zijn en toegankelijk. Voor een belangrijk deel schiet de bundel hierin tekort.

Mark van Deursen

B. de Graaff, *Dood van een dubbelspion. De laatste dagen van Christiaan Lindemans* (Den Haag: Sdu uitgeverij, 1997, 152 blz., f29,90, ISBN 90 12 08388 5).

Een van de grootste mysteries uit de Tweede Wereldoorlog is de rol die Christiaan 'King Kong' Lindemans in het mislukken van de slag om Arnhem heeft gespeeld. Tijdens de oorlog zat Lindemans in het verzet. Toen de broer en vrouw van King Kong (zo genoemd vanwege zijn lengte en schommelende gang) door de Duitsers werden opgepakt, kregen ze geen verzets-hulp. Uit frustratie over zoveel vaderlandse onwil stapte Lindemans naar de Sicherheitsdienst. In ruil voor contraspionage kwamen zijn broer en vrouw vrij.

In de chaotische septembermaand van 1944 kreeg Lindemans in zijn rol van verzetsheld makkelijk toegang tot het hoofdkwartier van prins Bernhard. Het is niet duidelijk hoe veel hij hier ontdekte over de aanstaande luchtlandingen bij Arnhem. Feit is dat Lindemans op 15 september 1944, dus voor de luchtlandingen, is gesignaleerd bij de Duitse spionagedienst. Het is ook niet duidelijk of hij toen de plannen voor de luchtlandingen heeft verraden, of dat de Duitsers een conclusie konden trekken op basis van meerdere spionageberichten. Feit is dat Lindemans op een gegeven moment werd verdacht van spionage door het hoofdkwartier van prins Bernhard.

Helaas laat De Graaff hier een steek vallen en verzuimt hij zich af te vragen waarom Lindemans, ondanks de verdenkingen, een kolonelstenuë en bijbehorende bewegingsvrijheid kreeg. Lindemans werd pas gearresteerd nadat een collega-spion hem verraadde aan de geallieerden. Onder verdachte omstandigheden overleed King Kong in het ziekenhuis van de Scheveningse gevangenis. Was het moord of zelfmoord?

Op dit moment begon de 'prinselijke cover-up', zoals De Graaff het uitdrukt. Het hoofdkwartier had Lindemans immers slecht 'gescreend', wat de prins kon beschadigen. Na de Tweede Wereldoorlog beweerden de parlementaire enquêtecommissie én Loe de Jong dat Lindemans 'Arnhem' niet had verraden (wat het hoofdkwartier vrijpleitte van nalatigheid). Tussen De